

Вимоги щодо підготовки тренера з ігрових видів спорту

Червона С.П., Krzysztof Wnorowski

Харківська державна академія фізичної культури

Анотація. Зміни освітньої парадигми в Україні спрямовані на модернізацію вищої школи та підготовку майбутніх фахівців високої кваліфікації, які можуть конкурувати на ринку праці. Фахівець у галузі фізичної культури і спорту мусить володіти ґрунтовною світоглядною підготовкою, сучасним економічним мисленням, навичками управлінської та організаторської роботи відповідно до профілю своєї діяльності, а також високою загальною культурою. **Мета дослідження:** на основі аналізу науково-методичної літератури узагальнити сучасні вимоги щодо підготовки тренера з ігрових видів спорту. **Результати дослідження.** Професійна освіта в галузі підготовки тренерських кадрів базується на глибокому вивченні будови та функцій організму спортсменів, їх особистості, адаптації до екстремальної діяльності у спорті у поєднанні зі значним обсягом безперервної практики зі спортивно-педагогічних дисциплін. Підготовка сучасного тренера потребує інтеграції освітньої, наукової та спортивної діяльності. Ефективне керівництво тренувальним процесом та змагальною діяльністю висококваліфікованих спортсменів, членів збірних команд вимагає від тренера, поряд з володінням новітніми методиками підготовки та готовності будувати підготовку на основі розуміння індивідуальних особливостей спортсменів, здатності визначати ті характеристики та показники, які будуть ключем до успіху у спорті в найближчому майбутньому. **Висновки.** Аналіз науково-методичної інформації та джерел Інтернету досвіду дозволив визначити, що проблема підготовки тренера в спортивних іграх є однією з найактуальніших. Сучасного тренера мають вирізняти ініціатива, потреба в постійному розвитку та збагачення своїх знань, здатність сміливо приймати новаторські рішення і активно впроваджувати їх у життя. Діючи в умовах науково-технічної революції, він поставлений в такі умови, коли йому необхідно не тільки багато знати і вміти, а й бути підготовленим професійно, фізично і психічно. Підготовка висококваліфікованих тренерів є важливою складовою частиною системи вищої освіти в галузі фізичної культури і спорту.

Ключові слова: тренер; підготовка; компетентності, досвід, навчання, знання, спеціаліст.

Вступ. Зміни освітньої парадигми в Україні спрямовані на модернізацію вищої школи та підготовку майбутніх фахівців високої кваліфікації, які можуть конкурувати на ринку праці. Головні освітні тенденції в галузі вищої школи спрямовані на розв'язання таких завдань як реалізація загальнодержавної стратегії розвитку вищої освіти, модернізація вищої освіти за рахунок упровадження в навчальний процес сучасних інноваційних технологій, інтеграція освітнього простору України в європейське співтовариство (Буренко, 2012). Професійна підготовка тренера у спеціалізованих (профільних)

вишах передбачає формування спеціаліста, готового до професійної діяльності, що володіє достатніми знаннями, вміннями та навичками у підготовці спортивного резерву та висококваліфікованих спортсменів у обраному виді спорту (Горюк, et al., 2020).

Фахівець у галузі фізичної культури і спорту мусить володіти ґрунтовною світоглядною підготовкою, сучасним економічним мисленням, навичками управлінської та організаторської роботи відповідно до профілю своєї діяльності, а також високою загальною культурою (Камаєв, & Андрієнко, 2003; Лаврентьєв, et al., 2021; Павлюк, 2013).

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами і темами. Дослідження проводилося відповідно до теми плану НДР Харківської державної академії фізичної культури «Удосконалення навчально-тренувального процесу в спортивних іграх» (2019–2023 рр.).

Мета дослідження: на основі аналізу науково-методичної літератури узагальнити сучасні вимоги щодо підготовки тренера з ігрових видів спорту.

Матеріал та методи дослідження: аналіз науково-методичної інформації та мереж Інтернет, узагальнення передового практичного досвіду.

Результати дослідження та їх обговорення. Сьогодні розробляються та активно впроваджуються у практику підготовки педагога-тренера моделі формування професійних компетенцій майбутніх педагогів-тренерів, які розглядаються як цілісні структурно організовані освіти. Вимоги до майбутнього професіонала визначаються особливостями сучасної спортивної сфери та професійного спорту. Зокрема, тренер є основною фігурою у житті спортсмена, тому вимагає від першого високого рівня відповідальності за свого підопічного, за його фізичне та психологічне здоров'я. Іншою важливою особливістю професії педагога-тренера є особливі людські стосунки, що виникають між тренером та учнем або спортсменом, які потребують достатнього рівня довіри між ними. Вони мають базуватись на авторитеті тренера. Іншою особливістю праці педагога-тренера є високий рівень професійного стресу, фізичні та нервові навантаження, зміна умов праці, жорсткий графік тренувань, зборів, змагань, часті розлуки із сім'єю тощо. Окрім цього, тренерська робота пов'язана з постійними комунікаціями з різними категоріями людей: вихованцями, їхніми батьками, колегами, технічним персоналом, медиками, суддями на змаганнях, представниками ЗМІ тощо. Це вимагає від

тренера високого рівня комунікативної компетентності, конфліктологічної компетентності, глибоких психологічних знань та умінь (Сущенко, 2003; Anderson-Butcher, 2019; Olusoga, Maynard, et al., 2014).

Система підготовки спортсменів високої кваліфікації не може функціонувати без забезпечення її кадрами висококваліфікованих фахівців, які здійснюють весь процес навчання, починаючи від відбору талановитих дітей, поетапного їх вдосконалення, до виховання спортсменів високої кваліфікації і завоювання ними провідних позицій на міжнародній арені. Професійні знання, що набувають майбутні тренери в процесі вивчення фахових дисциплін, забезпечують виконання професійних функцій та ефективну професійну діяльність (Червона, 2017, 2018, 2019).

Головна особливість професійної діяльності тренера полягає в специфіці об'єкта та засобів праці. Успіх діяльності тренера залежить не лише від його ставлення до роботи та до вихованців, а й від ставлення його вихованців до тренера та своєї діяльності. Сьогодні тренерська діяльність характеризується спеціалізацією за видами спорту, рівнем контингенту спортсменів та сферою його діяльності. Слід відзначити, що тренерська діяльність не вичерпується лише технологією тренувального процесу. Вона містить у собі соціологічні, психологічні, організаційні й інші аспекти (Данилко, & Толкач, 2010).

Професійна підготовка майбутніх тренерів-викладачів у ЗВО має враховувати також соціально-економічні тенденції, які впливають на модернізацію системи освіти й визначають її ефективність шляхом упровадження у навчальний процес сучасних інноваційних технологій (Сутула, 2014; Pierce, et al., 2017; Danish, et al., 2004).

При розробці даних освітніх програм особливу увагу слід приділяти питанням спортивної підготовки, практиці розробки програм спортивної підготовки,

документального оформлення атестації (перекладних випробувань), розробці планів тощо. Досвід реалізації програм бакалаврату та магістратури в галузі підготовки тренерських кадрів для спортивної підготовки показав, що поряд із потребою виділення освіти в галузі спорту з фізичної культури на всіх рівнях професійної освіти необхідна безперервна освітня траєкторія підготовки тренерських кадрів з вищою освітою за програмами магістра. У професійній діяльності тренера з виду спорту його кваліфікаційна категорія визначається спортивними досягненнями його учнів, чим вища кваліфікація спортсмена, тим на більш високу категорію може бути атестований тренер (Щенникова, & Петров, 2017).

Данилко М. та Толкач В. стратегічним напрямом розвитку освітньої системи навчання вважають інтенсивне впровадження інноваційних технологій. Використання інноваційних технологій у підготовці майбутніх фахівців сприяє їхній продуктивній праці, значному збільшенню творчого потенціалу майбутніх тренерів-викладачів. Таким чином нові освітні технології повинні базуватися на сучасних методиках навчання, в яких важливе місце займають інноваційні технології. Сучасні тенденції розвитку суспільства спрямовані на підготовку висококваліфікованих фахівців, які вільно володіють інноваційними технологіями. Одним із альтернативних напрямів є перехід від накопичення знань до становлення фахівця, здатного до прийняття професійних рішень. У сучасному суспільстві вже немислима підготовка фахівців, що не володіють інноваційними технологіями. У процесі підготовки студентів особлива роль відводиться професії тренера-викладача, діяльність якого пов'язана з підготовкою спортсменів до відповідальних змагань різних рівнів. Звідси стратегічним орієнтиром реформування спортивно-педагогічної освіти повинна стати ідея виховання майбутнього тренера-викладача з інноваційним, творчим (креативним) мисленням (Данилко, & Толкач, 2010).

Важливе місце у діяльності тренера займає професійна компетентність. Насамперед це системоутворюючий фактор компетентностей: педагогічної, психологічної, методичної та предметної. Систематичний характер підготовки тренерів зумовлений тим, що всі ці компетенції взаємопов'язані та взаємозалежні. Відсутність сформованості принаймні однієї з цих компетенцій робить роботу тренера безрезультатною (Тимчишена, 2008).

Професійний компонент передбачає наявність у тренера-педагога теоретичних знань з основ наук, які вивчають особистість людини, що забезпечує усвідомленість у разі визначення педагогом змісту його професійної діяльності щодо виховання, навчання та освіти дітей. Професійно-діяльнісний компонент включає професійні знання і вміння, апробовані в дії та освоєні особистістю як найбільш ефективні. Професійно-особистісний компонент включає професійні якості, що визначають позицію і спрямованість педагога як особистості, індивіда і суб'єкта діяльності. У список професійних компетенцій для майбутнього тренера-педагога поряд з ключовими компетенціями фахівця необхідно додати ще одну – рухову, яка передбачає вміння виконувати фізичні вправи, навички надання фізичної допомоги, страховку та низку прикладних умінь (установка і ремонт обладнання, організаторські навички і т. п.) (Сопотницька, 2010).

На думку Чопик Т. В., критеріями професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів є: емоційно-вольовий (намагання втілити в життя свої здібності, можливості, якості); активізація розумової діяльності (упродовж підготовки та виконання навчально-дослідних завдань, розв'язання складних завдань тощо); інтерес до застосування інноваційних технологій у майбутній професійній діяльності; когнітивний (уміння планувати обсяги навантажень відповідно до віку, статі та фізичного розвитку особистості; уміння використовувати в навчально-

тренувальному процесі основні принципи спортивного тренування; вміння застосовувати одержані знання в своїй практичній діяльності); діяльнісний (уміння оцінювати свою поведінку та приймати рішення з погляду професійної ефективності; вміння застосовувати набутий інтегрований досвід для розв'язання навчальних завдань); уміння використовувати понятійний апарат (методи, прийоми, поняття, закони) у процесі професійної діяльності; самостійність у застосуванні професійних компетенцій у практичній діяльності. Автором розроблено модель розвитку професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки та обґрунтовано логічну організацію змістової основи професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів. Зміст запропонованого теоретико-методичного забезпечення тренерсько-викладацької діяльності є науково обґрунтована підсистема методично-оформленого навчального матеріалу, який є складовою змісту освіти і відображається у електронному середовищі навчання, а також у навчальних посібниках, методичних матеріалах. (Чопик et al., 2012, 2013, 2014).

Kelly D. (2008) розроблено і запропоновано логічно-структурну модель, щодо формування базових знань за професійним напрямом тренера. Дана модель направлена на ефективне використання методів і засобів для досягнення завдань під час проведення тренувальної та змагальної діяльності. Поєднання теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців, відвідування ними лекцій відомих науковців, спортсменів, участь у науково-практичних конференціях, аналіз документів планування та обліку тренувального процесу, вивчення матеріалів інформаційно-технічних засобів направлено на результативність у підготовці тренера з виду спорту. Автор вказує, що схема моделі професійної підготовки фахівців з видів спорту повинна складатися з напрямків, які

дозволяють вирішувати завдання та формування професійної підготовки на практиці. (Kelly, 2008).

У новітній педагогічній технології Михайлової Т.М. було актуалізовано методологію створення сучасних освітніх програм вищої школи нового покоління, яка ґрунтується на обліку вимог професійних стандартів, на розвивальній діяльності та випереджально-концентрованої траєкторії освоєння профільованих спортивно-педагогічних дисциплін. Автором представлена багаторівнева, багатопараметрична система тренерської діяльності. Її змістовною основою стали нові та визнані теорії, орієнтовані на практичну підготовку педагога-тренера, формування його готовності організувати підготовку спортсменів до участі у спорті вищих досягнень. При цьому автор спирається на цільовий розвиток як принцип побудови освітнього процесу, що вимагає ідеального уявлення про ту модель освіти, яку може бути реалізовано в майбутній професійній практиці. Системний моніторинг усіх можливих варіантів цієї практики, підбір необхідних науково-навчальних предметів та побудова моделей освітніх траєкторій студентів, у тому числі персоніфікованих та індивідуальних, випереджувально-концентрованих, сприяє формуванню необхідної професійної компетентності майбутнього спеціаліста, здатного видозмінювати практику на підставі засвоєних теорій. Для цього Михайлова Т. М. пропонує ввести у практику навчальної діяльності всі види активних методів навчання, і особливо професійно-ігрову організацію навчальної роботи, яка завершувала б кожен блок і модуль навчання, і ставала оцінною системою компетентності студентів після закінчення кожного навчального року. Організаційно-діяльнісна гра найбільш інтенсивно актуалізує теоретичні підстави, отримані в процесі попереднього предметного навчання, формує найбільш адекватні у майбутній практичній діяльності науково-предметні знання, переводить їх у площину метапредметного пізнання у

вигляді вирішення зростаючої складності проблем майбутньої професійної діяльності. Це дасть змогу забезпечити високу готовність тренера, як фахівця для майбутньої професійної діяльності, що гарантувало б йому конкурентноспроможність на ринку праці, а також професійну та соціальну стійкість. (Михайлов, 2017, 2019)

Анкетування проведене Santos S., Mesquita I., Graça A. та Rosado A. (2010) серед тренерів, визначило у них потребу у постійному вдосконаленні своїх компетентностей, які пов'язані з річним та багаторічним плануванням, з практичним досвідом управління командою та орієнтацією на змаганнях та особистісними компетентностями та компетентностями у сфері тренерської освіти. Хоча компетенції авторами були згруповані лише за цими трьома факторами, вони включали широкий спектр тренерських компетенцій. Тренери незалежно від стажу роботи чи академічної освіти, відзначали необхідність у постійному підвищенні своїх знань і компетентностей в широкому спектрі областей. Дослідниками було виявлено, що на сприйняття тренерами своєї компетентності та потреб у навчанні впливає їхній власний досвід. Так, тренери з невеликим досвідом сприймають себе як менш компетентних і з більшими потребами у навчанні. Оскільки досвід є основним джерелом знань і навчання, автори рекомендують, щоб навчальні програми починалися з оцінки навчальних потреб тренерів, з метою більшої індивідуалізації навчання, а також більшого наближеного до реальних потреб у навчанні. Крім того, самосприйняття тренерами своєї компетентності продемонструвало, що тренери з вищою освітою (у сфері фізичного виховання або інших галузях) вважають себе більш компетентними, ніж тренери без вищої освіти. Хоча академічна підготовка у сфері фізичного виховання повинна бути диференціюючим фактором сприйняття тренерів, Santos S. із групою співавторів не виявили значних відмінностей між

тренерами з вищою освітою у сфері фізичного виховання та інших вищих навчальних закладів (Santos, et al., 2010).

У дослідженні Kramers S., Turgeon S., Bean C., Sabourin C. та Camiré M. (2020) вивчалася роль тренерського досвіду та виховання тренером у своїх спортсменів життєвих навичок. Канадські спортивні тренери заповняли демографічну анкету та анкету «Навчання життєвим навичкам у спорті». Результати показали, що тренери з більшим досвідом роботи сприймали себе такими, що обговорюють і практикують життєві навички та їх передачу своїм вихованцям більшою мірою, ніж тренери з меншим досвідом. Значних відмінностей залежно від того, чи мали тренери спеціальне вище навчання, не спостерігалось (Kramers, et al., 2020).

Психологічна тренінгова програма із стилю спілкування тренера з вихованцями розроблена Mora A., Cruz Feliu J. та Torregrossa M. (2009) сприяла збільшенню психічної витримки у поведінки тренерів та зменшенню кількості покарань вихованців. (Mora, et al., 2009).

Тренер виступає значною мірою як організатор-селекціонер, відбираючи в навчально-тренувальні спортивні групи бажаючих займатися, прищеплює їм любов до занять спортом, дотримуючись на заняттях загальноприйнятих методичних рекомендацій і творчо втілюючи їх у навчально-тренувальний процес. Ефективність роботи тренера залежить, з одного боку, від уміння «побачити» обдаровану дитину, а з іншого – прищепити їй любов до спорту. Тренер – це ядро групи, постійний її член, а також він виступає в ролі керівника групи, який здійснює загальну стратегію її діяльності, планує цілі та завдання для кожного спортсмена групи в цілому, тобто: а) тренер – формальний і неформальний лідер; б) тренер – керівник, який визначає структуру, кількісний склад, планує і скеровує діяльність групи (Данилко, & Толкач, 2010).

Аналіз змагальної діяльності баскетболісток вищої кваліфікації,

проведений Дорошенко Е. Ю. із співавторами, як складової частини професійної підготовки тренера дозволяє підійти до вирішення проблеми оптимального оцінювання результатів змагальної діяльності з позицій системного аналізу. Змагальна діяльність є квінтесенцією фахової підготовки спеціаліста. Якісний аналіз змагальної діяльності в спортивних іграх є провідним компонентом та складовою частиною високої професійної майстерності тренера (Дорошенко et al., 2000).

Таким чином, визначаючи перспективи розвитку професійної вищої освіти в галузі фізичної культури та спорту, можна говорити про необхідність підвищення інтересу населення, зокрема молодого покоління, до нових знань, формування позитивних життєвих стратегій, фізичного та духовного саморозвитку тощо. Для цього просто необхідний вихід за рамки сьогодення уявлень про тренера як спеціаліста вузького профілю в конкретному виді спорту з дуже обмеженим функціоналом. Традиційні підходи до підготовки тренера-педагога у системі вищої школи потребують перегляду, а процес навчання – змістовного та організаційного реформування (Серебровская et al., 2020).

Підготовка тренерів вимагає наявності матеріально-технічної бази та збільшення обсягу практичної підготовки, впровадження безперервної практики та стажування студентів в організаціях спортивної підготовки з метою їхнього закріплення на робочих місцях. Інтеграція наукової та освітньої діяльності забезпечується науково-дослідною роботою студентів з написання експериментальних випускних кваліфікаційних робіт, що демонструють здатність виявляти оригінальність у висуванні та/або застосуванні нових ідей у контексті досліджень, вирішувати завдання у новому середовищі у міждисциплінарному контексті, готовність у професійній діяльності розробляти нові методи та технології, створювати нові знання прикладного характеру у галузі

обраного виду спорту (Coatsworth, & Congrou, 2006).

Професійна освіта в галузі підготовки тренерських кадрів базується на глибокому вивченні будови та функцій організму спортсменів, їх особистості, адаптації до екстремальної діяльності у спорті у поєднанні зі значним обсягом безперервної практики зі спортивно-педагогічних дисциплін. Підготовка сучасного тренера потребує інтеграції освітньої, наукової та спортивної діяльності. Ефективне керівництво тренувальним процесом та змагальною діяльністю висококваліфікованих спортсменів, членів збірних команд вимагає від тренера, поряд з володінням новітніми методиками підготовки та готовності будувати підготовку на основі розуміння індивідуальних особливостей спортсменів, здатності визначати ті характеристики та показники, які будуть ключем до успіху у спорті в найближчому майбутньому.

Висновки. Аналіз науково-методичної інформації та джерел Інтернету досвіду дозволив визначити, що проблема підготовки тренера в спортивних іграх є однією з найактуальніших. Сучасного тренера мають вирізняти ініціатива, потреба в постійному розвитку та збагачення своїх знань, здатність сміливо приймати новаторські рішення і активно впроваджувати їх у життя. Діючи в умовах науково-технічної революції, він поставлений в такі умови, коли йому необхідно не тільки багато знати і вміти, а й бути підготовленим професійно, фізично і психічно. Підготовка висококваліфікованих тренерів є важливою складовою частиною системи вищої освіти в галузі фізичної культури і спорту.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку будуть спрямовані на складання модельних характеристик тренера в спортивних іграх.

Конфлікт інтересів. Автори відзначають, що не існує ніякого конфлікту інтересів.

Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від

державної, громадської або комерційної організації

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Буренко, М.С. (2012). Педагогічні умови формування фахових компетенцій майбутніх тренерів-викладачів у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 05, 16–21.
- Горюк П.І., Молдован, А., Кошура А.В. (2020). Компетентнісний підхід як основа професійної підготовки тренера. *Інноваційна підготовка*, Випуск 22, Т. 4, 43–46. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-4.8>
- Данилко, М., & Толкач, В. (2010). Сучасні уявлення про сутність і структуру діяльності тренера. *Physical education, sport and health culture in modern society*, 2 (10), 22–26.
- Дорошенко, Е.Ю., Кириченко, Р.О., & Хабарова, М.О. (2000). Аналіз змагальної діяльності як провідний компонент професійної підготовки тренерів з баскетболу. *Педагогіка, психологія та медико-біол. проблеми фіз. виховання і спорту: зб. наук. праць*, 29–33.
- Камаєв, О.І., & Андрієнко, Г.М. (2003). Сучасні вимоги і шляхи удосконалення процесу підготовки фахівців із фізичного виховання та спорту. *Teoriâ ta Metodika Fizičnogo Vihovannâ*, (1), 2–3.
- Лаврентьев, О.М., Крупеня, С.В., & Малинський, І.Й. (2021). Формування моделі професійної підготовки тренера з обраного виду спорту. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*, Випуск 5 (136), 58–61. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2021.5(135).13
- Михайлова, Т.В. (2017). Концептуальная модель формирования профессиональных мотивов подготовки тренера в интегральной образовательной системе институтов спорта. *Теория и практика физической культуры*, 11, 3–5.
- Михайлова, Т.М. (2019). *Концепция подготовки тренеров в условиях интегрированной образовательной системы институтов спорта : автореферат дис. доктора пед. наук*. Москва
- Павлюк, Є.О. (2013). Концепція підготовки майбутніх тренерів-викладачів у вищих навчальних закладах. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету Україна*, (2), 187–193.
- Серебровская, Н.Е., Суворова, О.В., & Дунаева, Н.И. (2020). Новый взгляд на подготовку тренера в системе высшего профессионального образования. *Вестник Мининского университета*, 8(2 (31)), 13.
- Сопотницька, О.В. (2010). Особистісно орієнтоване навчання у підготовці майбутнього тренера. *Педагогічні науки*, 53, 112–114.
- Сутула, В.О. (2014). Системоутворювальна функція фізичної культури. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 1 (39), 118–121.
- Сущенко, Л.П. (2003). *Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект)*. Запоріжжя : Запорізький держ. ун-т.
- Тимчишена, Н. (2008). Сучасний тренер у педагогічній системі. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк. 1. 252–254.
- Червона, С.П. (2017). Оптимізація управління грою гандбольної команди. *Актуальные научные исследования в научном мире*, 5 (25), часть 7, 156–161.
- Червона, С.П. (2018). Підготовка тренерів-викладачів спортивних команд до управлінської діяльності. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор і єдиноборств у вищих навчальних закладах*, 2, 75–78.

- Червона, С.П. (2019). Складові професійної підготовки майбутніх тренерів з ігрових видів спорту. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор і єдиноборств у вищих навчальних закладах*, 2, 87–90.
- Чопик, Т. & Павлюк, Є. (2012). Аналіз професійної підготовки майбутніх фахівців з олімпійського та професійного спорту у вищих навчальних закладах. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 2, 92–95.
- Чопик, Т. В. (2014). *Розвиток професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки*. Автореферат. Вінниця
- Чопик, Т.В. (2013). Развитие профессиональной компетентности будущих тренеров-преподавателей в процессе специальной подготовки: результаты формирующего этапа эксперимента. *Современный научный вестник. Серия : Педагогические науки, психология и социология, филологические науки*, 39 (178), 43–52.
- Щенникова, М. Ю., & Петров, С. И. (2017). Подготовка кадров для спорта: современное состояние и направления развития. *Ученые записки университета им. ПФ Лесгафта*, (5 (147)), 203–211.
- Anderson-Butcher, D. (2019). Youth sport as a vehicle for social development. *Kinesiology Review*, 8(3), 180–187. doi.org/10.1123/kr.2019-0029
- Coatsworth, J.D., & Conroy, D.E. (2006). Enhancing the self-esteem of youth swimmers through coach training: Gender and age effects. *Psychology of sport and exercise*, 7(2), 173–192. doi.org/10.1016/j.psychsport.2005.08.005
- Danish, S., Forneris, T., Hodge, K., & Heke I. (2004). Enhancing youth development through sport. *World Leisure J.*, 46, 38–49. <https://doi.org/10.1080/04419057.2004.9674365>
- Kelly, D. (2008). Training the Trainers: Towards a Description of Translator Trainer Competence and Training Needs Analysis. *TTR*, 21(1), 99–125. doi.org/10.7202/029688ar
- Kramers, S., Turgeon, S., Bean, C., Sabourin, C. & Camiré, M. (2020). Examining the roles of coaching experience and coach training on coaches' відбулося життя skills teaching. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 15 (4), 576–583. doi.org/10.1177/1747954120922367
- Mora, A., Cruz Feliu, J., & Torregrossa, M. (2009). Effects of a training program in communication stules of basketball coaches. *Revista de Psicología del Deporte*, 18(3), 299–302.
- Olusoga, P., Maynard, I., Butt, J., & Hays, K. (2014). Coaching pod pressure: Mental skills training for sports coaches. *Sport and exercise psychology review*, 10 (3), 31–44. doi.org/10.1016/j.psychsport.2005.08.005
- Pierce, S., Gould, D., & Camiré, M. (2017). Definition and model of life skills transfer. *International review of sport and exercise psychology*, 10(1), 186–211. doi.org/10.1080/1750984X.2016.1199727
- Santos, S., Mesquita, I., Graça, A., & Rosado, A. (2010). Coaches 'відповіді про визнання і зміцнення тренування потреби, що стосуються професійних знань. *Journal of sports science & medicine*, 9 (1), 62.

Стаття надійшла до редакції: 06.12.2022

Опубліковано: 03.02.2023

Abscract. Requirements for the training of a coach in game sports. Chervona S.P., Krzysztof Wnorowski Changes in the educational paradigm in Ukraine are aimed at modernizing higher education and training future highly qualified specialists who can compete in the labor market. A specialist in the field of physical culture and sports must have a thorough worldview, modern economic thinking, management and organizational skills in accordance with the profile of their activities, as well as high general culture. The purpose of the study: based on the analysis of scientific and methodological literature to summarize the current requirements for the training of a

coach in game sports. Results of the research. Professional education in the field of coaching is based on a deep study of the structure and functions of the body of athletes, their personality, adaptation to extreme activities in sports in combination with a significant amount of continuous practice in sports and pedagogical disciplines. The training of a modern coach requires the integration of educational, scientific and sports activities. Effective management of the training process and competitive activity of highly skilled athletes, members of national teams requires from the coach, along with the possession of the latest training methods and readiness to build training based on an understanding of the individual characteristics of athletes, the ability to identify those characteristics and indicators that will be the key to success in sports in the near future. Conclusions. The analysis of scientific and methodological information and Internet sources of experience allowed to determine that the problem of coach training in sports games is one of the most urgent. The modern coach should be distinguished by initiative, the need for continuous development and enrichment of their knowledge, the ability to boldly make innovative decisions and actively implement them in life. Acting in the conditions of scientific and technical revolution, he is put in such conditions when he needs not only to know and be able to do a lot, but also to be prepared professionally, physically and mentally. The training of highly qualified coaches is an important part of the system of higher education in the field of physical culture and sports.

Keywords: coach; training; competence, experience, training, knowledge, specialist.

References.

- Burenko, M.S. (2012). Pedagogichni umovy formuvannja fahovyh kompetencij majbutnih treneriv-vykladachiv u procesi vyvchennja profesijno-orijentovanyh dyscyplin [Pedagogical conditions for the formation of professional competencies of future trainers-teachers in the process of studying professionally oriented disciplines]. *Pedagogika, psihologija ta medyko-biologichni problemy fizychnogo vyhovannja i sportu* [Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports], no 05, 16–21. [in Ukrainian].
- Gorjuk P.I., Moldovan, A., Koshura A.V. (2020). Kompetentnisnyj pidhid jak osnova profesijnoi' pidgotovky trenera [Competence approach as the basis of professional training of trainers]. *Innovacijna pidgotovka* [Innovative training], Vypusk 22, T. 4, 43–46. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-4.8>. [in Ukrainian].
- Danylko, M., & Tolkach, V. (2010). Suchasni ujavlennja pro sutnist' i strukturu dijial'nosti trenera [Modern ideas about the essence and structure of the coach's activity]. *Physical education, sport and health culture in modern society*, no 2 (10), 22–26. [in Ukrainian].
- Doroshenko, E.Ju., Kyrychenko, R.O., & Habarova, M.O. (2000). Analiz zmagal'noi' dijial'nosti jak providnyj komponent profesijnoi' pidgotovky treneriv z basketbolu [Analysis of competitive activity as a leading component of professional training of basketball coaches]. *Pedagogika, psihologija ta medyko-biol. problemy fiz. vyhovannja i sportu* [Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports]: zb. nauk. prac', 29–33. [in Ukrainian].
- Kamajev, O.I., & Andrijenko, G.M. (2003). Suchasni vymogy i shljahy udoskonalennja procesu pidgotovky fahivciv iz fizychnogo vyhovannja ta sportu [Modern requirements and ways to improve the process of training specialists in physical education and sports]. *Teoriâ ta Metodika Fizičnogo Vihovannâ* [Theory and Methodology of Physical Education], no (1), 2–3. [in Ukrainian].
- Lavrent'jev, O.M., Krupenja, S.V., & Malyns'kyj, I.J. (2021). Formuvannja modeli profesijnoi' pidgotovky trenera z obranogo vydu sportu [Formation of a model of professional training of a coach in the chosen sport]. *Naukovyj chasopys NPU imeni M.P. Dragomanova* [Scientific Journal of the Drahomanov National Pedagogical University], no 5 (136), 58–61. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2021.5(135).13. [in Ukrainian].

- Mihajlova, T.V. (2017). Konceptual'naja model' formirovanija professional'nyh motivov podgotovki trenera v integral'noj 38 obrazovatel'noj sisteme institutov sporta [Conceptual model for the formation of professional motives for coaching in an integrated educational system of sports institutes]. *Teorija i praktika fizicheskoj kul'tury* [Theory and practice of physical education], no 11, 3-5. [in Russian]
- Mihajlova, T.M. (2019). *Koncepcija podgotovki trenerov v uslovijah integrirovannoju obrazovatel'noj sistemy institutov sporta* [The concept of training coaches in an integrated educational system of sports institutes]: avtoreferat dis. doktora ped. nauk. Moskva. [in Russian]
- Pavljuk, Є.O. (2013). Koncepcija pidgotovki majbutnih treneriv-vikladachiv u visshih navchal'nih zakladah [The concept of training future trainers-teachers in higher education institutions]. *Zbirnik naukovih prac' Hmel'nic'kogo institutu social'nih tehnologij Universitetu Ukraïna* [Collection of scientific works of Khmelnytsky Institute of Social Technologies of the University of Ukraine], no (2), 187–193. [in Ukrainian].
- Serebrovskaja, N.E., Suvorova, O.V., & Dunaeva, N.I. (2020). Novyj vzgljad na podgotovku trenera v sisteme vysshego professional'nogo obrazovanija [A new perspective on coach training in higher vocational education]. *Vestnik Mininskogo universiteta* [Newsletter of Minin University], no 8(2 (31)), 13. [in Russian]
- Sopotnyč'ka, O.V. (2010). Osobystisno orijentovane navchannja u pidgotovci majbutn'ogo trenera [Personality-oriented training in the preparation of future trainers]. *Pedagogichni nauky* [Pedagogical sciences], no 53, 112–114. [in Ukrainian].
- Sutula, V.O. (2014). Systemoutvorjuval'na funkcija fizyčnoj kul'tury [System-forming function of physical culture]. *Slobozhans'kyj naukovo-sportyvnyj visnyk* [Slobozhansky scientific and sports bulletin], no 1 (39), 118–121. [in Ukrainian].
- Sushhenko, L.P. (2003). *Profesijna pidgotovka majbutnih fahivciv fizychnogo vyhovannja ta sportu (teoretyko-metodologichnyj aspekt)* [Professional training of future specialists in physical education and sports (theoretical and methodological aspect)]. Zaporizhzhja : Zaporiz'kyj derzh. un-t. [in Ukrainian].
- Tymchysheha, N. (2008). Suchasnyj trener u pedagogichnij systemi [Modern coach in the pedagogical system]. *Fizyčne vyhovannja, sport i kul'tura zdorov'ja u suchasnomu suspil'stvi* [Physical education, sport and health culture in modern society]: zb. nauk. pr. Volyn. nac. un-tu im. Lesi Ukraïnky. Luc'k. 1. 252–254. [in Ukrainian].
- Chervona, S.P. (2017). Optyimizacija upravlinnja groju gandbol'noi' komandy [Optimization of the game management of the handball team.]. *Aktual'nye nauchnye issledovanija v nauchnom mire* [Current research in the scientific world], no 5 (25), chast' 7, 156–161. [in Ukrainian].
- Chervona, S.P. (2018). Pidgotovka treneriv-vykkladachiv sportyvnyh komand do upravlins'koi' dijalnosti [Training of coaches-teachers of sports teams for management activities]. *Problemy i perspektyvy rozvytku sportyvnyh igor i jedynoborstv u vyshhyh navchal'nyh zakladah* [Problems and prospects of development of sports games and martial arts in higher educational institutions], no 2, 75–78. [in Ukrainian].
- Chervona, S.P. (2019). Skladovi profesijnoi' pidgotovky majbutnih treneriv z igrovyh vydiv sportui [Components of professional training of future coaches in game sports]. *Problemy i perspektyvy rozvytku sportyvnyh igor i jedynoborstv u vyshhyh navchal'nyh zakladah* [Problems and prospects of development of sports games and martial arts in higher educational institutions], no 2, 87–90. [in Ukrainian].
- Chopyk, T. & Pavljuk, Je. (2012). Analiz profesijnoi' pidgotovky majbutnih fahivciv z olimpijs'kogo ta profesijnogo sportu u vyshhyh navchal'nyh zakladah [Analysis of professional training of future specialists in Olympic and professional sports in higher education institutions]. *Pedagogika, psihologija ta medyko-biologichni problemy fizychnogo vyhovannja i sportu* [Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports], no 2, 92–95. [in Ukrainian].

- Chopyk, T.V. (2014). *Rozvytok profesijnoi' kompetentnosti majbutnih treneriv-vykladachiv u proces i fahovoi' pidgotovky* [Development of professional competence of future trainers-teachers in the process and professional training]. Avtoreferat. Vinnycja. [in Ukrainian].
- Chopik, T.V. (2013). *Razvitie professional'noj kompetentnosti budushhih trenerov-prepodavatelej v processe special'noj podgotovki: rezul'taty formirujushhego jetapa jeksperimenta* [Development of professional competence of future coaches-teachers in the process of special training: results of the forming stage of the experiment.]. *Sovremennyj nauchnyj vestnik* [Current Scientific Bulletin]. Serija : Pedagogicheskie nauki, psihologija i sociologija, filologicheskie nauki, no 39 (178), 43–52. [in Russian]
- Shhennikova, M. Ju., & Petrov, S. I. (2017). *Podgotovka kadrov dlja sporta: sovremennoe sostojanie i napravlenija razvitija* [Training for sport: current status and directions for development]. *Uchenye zapiski universiteta im. PF Lesgafta* [Lesgaft University Research Notes], no (5 (147)), 203–211. [in Russian]
- Anderson-Butcher, D. (2019). Youth sport as a vehicle for social development. *Kinesiology Review*, 8(3), 180–187. doi.org/10.1123/kr.2019-0029
- Coatsworth, J.D., & Conroy, D.E. (2006). Enhancing the self-esteem of youth swimmers through coach training: Gender and age effects. *Psychology of sport and exercise*, 7(2), 173–192. doi.org/10.1016/j.psychsport.2005.08.005
- Danish, S., Forneris, T., Hodge, K., & Heke I. (2004). Enhancing youth development through sport. *World Leis J.*, 46, 38–49. <https://doi.org/10.1080/04419057.2004.9674365>
- Kelly, D. (2008). Training the Trainers: Towards a Description of Translator Trainer Competence and Training Needs Analysis. *TTR*, 21(1), 99–125. doi.org/10.7202/029688ar
- Kramers, S., Turgeon, S., Bean, C., Sabourin, C. & Camiré, M. (2020). Examining the roles of coaching experience and coach training on coaches' відбулося життя skills teaching. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 15 (4), 576–583. doi.org/10.1177/1747954120922367
- Mora, A., Cruz Feliu, J., & Torregrossa, M. (2009). Effects of a training program in communication stules of basketball coaches. *Revista de Psicología del Deporte*, 18(3), 299–302.
- Olusoga, P., Maynard, I., Butt, J., & Hays, K. (2014). Coaching pod pressure: Mental skills training for sports coaches. *Sport and exercise psychology review*, 10 (3), 31–44. doi.org/10.1016/j.psychsport.2005.08.005
- Pierce, S., Gould, D., & Camiré, M. (2017). Definition and model of life skills transfer. *International review of sport and exercise psychology*, 10(1), 186–211. doi.org/10.1080/1750984X.2016.1199727
- Santos, S., Mesquita, I., Graça, A., & Rosado, A. (2010). Coaches 'відповіді про визнання і зміцнення тренування потреби, що стосуються професійних знань. *Journal of sports science & medicine* , 9 (1), 62.

Відомості про авторів / Information about the Authors

Червона Світлана Пилипівна: *Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська, 99, м. Харків, 61058, Україна.*

Svetlana Chervona: *Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkovskaya st., 99, Kharkov, 61058, Ukraine.*

<http://orcid.org/0000-0001-7491-5543>

E-mail: nesveta@ukr.net

Krzysztof Wnorowski: *Department of Sport, Gdansk University of Physical Education and Sport, Kazimierza Górskiego 1, 80-336 Gdansk, Poland*

<https://orcid.org/0000-0001-5505-7985>

E-mail: krzysztof.wnorowski@awf.gda.pl